

KORBAN PESACH

שמות יב:ג-ד

דָּבְרוּ אֶל כָּל עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיָקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁהָ לְבֵית
אָבִתָּה שֶׁהָ לְבֵיתָ: וְאִם יִמְעַט הַבֵּית מִהְיוֹת מִשֶּׁהָ וְלָקַח הוּא וְשָׁכְנוֹ הַקָּרֵב אֶל בֵּיתוֹ
בְּמִכְסֹת נֶפֶשׁ אִישׁ לִפִּי אֲכָלוּ תִכְסּוּ עַל הַשֶּׁהָ:

Shemot 12:3-4

Speak to all the community of Israel saying: On the tenth of this month [i.e. Nissan] each individual [ish, lit. "man"] should take a lamb for a family, a lamb for a household. And if the household does not have enough [people to eat] a lamb, then he together with his near neighbor can take a lamb according to the number of people, each person in accordance with what he eats will be numbered upon the lamb.

תלמוד ירושלמי קידושין א:ז

תני האשה עושה פסח הראשון לעצמה והשני טפילה לאחרים, דברי ר' מאיר.
ר' יוסי אומר: האשה עושה פסח שני לעצמה, א"צ [=אין צריך] לומר הראשון. ר'
אלעזר בי ר' שמעון אומר: האשה עושה פסח ראשון טפילה לאחרים ואינה
עושה פסח שני. מה טעמא דר' מאיר? "איש שה לבית אבות" - ואם רצו לבית.
מה טעמא דר' יוסי? "איש שה לבית אבות" - כ"ש [=כל שכן] לבית. מה טעמא
דר' אלעזר בי ר' שמעון? "איש" - לא אשה. מה מקיימין רבנן? "איש" - פרט לקטן

Talmud Yerushalmi Kiddushin 1:7

We learn in a baraita: A woman makes the first [korban] Pesach [14 Nissan] for herself. But on the second [14 Iyyar, Pesach Sheini], she is an adjunct to others; [these are] the words of Rabbi Meir. Rabbi Yosei says, a woman makes Pesach sheini for herself, and it goes without saying that she's obligated in the first [the standard korban Pesach]. Rabbi Elazar son of Rabbi Shimon says: a woman makes the first Pesach as an adjunct to others, and does not make Pesach Sheini. What is Rabbi Meir's rationale? "Each man should take a lamb for a family" and if they want, "for a household" [i.e. wife]. What is the rationale of Rabbi Yosei? "Each man should take a lamb for a family" and how much more so "for a household" [i.e. a wife]. What is the rationale of Rabbi Elazar son of Rabbi Shimon? "Each man" and not a woman. How do our sages interpret it? "Man" – to exclude a minor.

פסחים צא:

.... ורבי יוסי מאי טעמא? דכתיב בראשון "במכסת נפשת" – ואפילו אשה...

Pesachim 91b

And what is Rabbi Yossi's rationale? For it is written regarding the first [Pesach], "according to the number of people" [nefashot] and [that means] even a woman.

רמב"ם הלכות קרבן פסח א:א

מצות עשה לשחוט את הפסח בארבעה עשר לחדש ניסן אחר חצות, ואין שוחטין אלא מן הכבשים או מן העזים בלבד זכר בן שנה, ואחד האיש ואחד האשה חייבין במצוה זו.

Rambam, Laws of Korban Pesach 1:1

It is a positive commandment to sacrifice the Pesach on the fourteenth of the month of Nissan after mid-day, and we sacrifice only from the sheep or from the goats, only a yearling male, and both men and women are obligated in this commandment.

MATZA AND MAROR

שמות יב:ח

וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בִּלְיִלָה הַזֶּה צֹלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל מַרְרִים יֹאכְלֶהוּ:

Shemot 12:8

They shall eat the meat on that night, roasted with fire and matzot, on merorim they shall eat it.

פסחים קכ.

אמר רבא: מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן. – ומאי שנא מרור דכתיב על מצות ומררים בזמן דאיכא פסח – יש מרור, ובזמן דליכא פסח – ליכא מרור. מצה נמי הא כתיב על מצות ומררים! – מצה מיהדר הדר ביה קרא בערב תאכלו מצת.

Pesachim 120a

Rava said: Matza today is on a Torah level and maror is rabbinic. How is maror different – as it is written "upon matzot and merorim"! At the time when there is a [korban] Pesach, there is maror, and at a time when there is no [korban] Pesach, there is no maror. [This should be true for] matza as well – it is written "upon matzot and merorim"! [Regarding] matza, Scripture repeats it: "in the evening you shall eat matzot."

שִׁבְעַת יָמִים שָׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבֵיתְכֶם כִּי כָל אֲכָל מִחֻמֶּצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא
מֵעֵדֶת יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: כָּל מִחֻמֶּצֶת לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֵיתְכֶם
תֹּאכְלוּ מַצּוֹת:

Shemot 12:19-20

For seven days leaven shall not be found in your homes, for all who eat something leavened, that soul shall be cut off from the assembly of Israel whether a sojourner or citizen of the land: All that is leavened you shall not eat, in all your settlements you shall eat *matzot*.

לֹא תֹאכַל עָלֶיךָ חֵמֶץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלֶיךָ מַצּוֹת לֶחֶם עֲנִי כִּי בְּחֶפְזוֹן יֵצֵאת
מִמֶּנִּי מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

Devarim 16:3

You shall not eat upon it *chametz*, for seven days you shall eat upon it *matzot*, the bread of affliction, because in haste you left Egypt in order that you should remember the day of your leaving Egypt all the days of your life.

מצתן מהו? אמר ליה: חובה.... נאמר "לא תאכל עליו חמץ" ונאמר "שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני". את שהוא בבל תאכל חמץ, הרי הוא בקום אכול מצה. ונשים הרי הן בבל תאכל חמץ, הרי הן בקום אכול מצה. והא תנינן "כל מצות עשה שהזמן גרמא האנשים חייבים והנשים פטורות"? אמר ר' מנא: חומר הוא מצות עשה שהיא באה מכח בלא תעשה.

Yerushalmi Kiddushin 1:7

What is [the halachic status of] their [women's] matza? He said to him: An obligation... It is said "you shall not eat upon it *chametz*" and it is said "for seven days you shall eat upon it *matzot*, the bread of affliction." Whoever is included in the prohibition against eating *chametz* is also included in the positive injunction to eat matza. Women are included in the prohibition against eating *chametz*, so they are included in the injunction to eat matza. And that which we teach: "All positive commandments that are time-bound, men are obligated and women are exempt"! R' Mana said: A positive commandment that draws force from a negative commandment is more severe.

הכתיב "כל" (שמות יב:ט). ההוא מיבעי ליה לרבות את הנשים....אימא בבל תאכל חמץ נמי ליתנהו, קא משמע לן. והשתא דאתרבו להו בבל תאכל חמץ – איתרבי נמי לאכילת מצה, כרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר: נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה, שנאמר לא תאכל עליו חמץ וגו' כל שישנו בבל תאכל חמץ – ישנו באכילת מצה. והני נשי נמי, הואיל וישנן בבל תאכל חמץ – ישנן בקום אכול מצה.

Pesachim 43a-b

Isn't it written "kol" [all] (Shemot 12:19)? That is necessary to include the women....I might say that they [women] are also not included in the prohibition against eating *chametz*. This [word] teaches us [that they are]. And now that they are included in the prohibition against eating *chametz* – they should also be included in eating matza, like Rabbi Elazar, as Rabbi Elazar said: Women are obligated from the Torah to eat matza, as it says "You shall not eat upon it *chametz*..." – whoever is included in the prohibition against eating *chametz* is included in eating matza. These women also, since they are included in the prohibition against eating *chametz* – they are included in the positive injunction to eat matza.

רמב"ם הלכות חמץ ומצה ו:י

הכל חייבין באכילת מצה אפילו נשים...

Rambam, Laws of Chametz and Matza 6:10

Everyone is obligated in eating matza, even women...

רש"י פסחים קיט:

אין מפטירין אחר מצה אפיקומן- שצריך לאכול מצה בגמר הסעודה זכר למצה הנאכלת עם הפסח, וזו היא מצה הבצועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובת מצה...

Rashi Pesachim 119b

One may not eat dessert after the matza of Afikoman – For one must eat matza at the end of the meal, a remembrance of the matza eaten with the korban Pesach. This is the broken matza that we eat at the end [of the meal] for the purpose of the obligation of matza...

משנה ברורה תעז:ב

ואף נשים חייבות בזה:

Mishna Berura 477:2

Women are also obligated in this.

רש"י פסחים צא: ד"ה לית ליה

וכשם שנשים באכילת מצה חובה – הכי נמי במרור.

Rashi Pesachim 91b, s.v. Leit lei

Just as with eating matza women are obligated – so too with *maror*.

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תעב

ואחד אנשים ואחד נשים חייבים... בכל מצות הנוהגות באותה לילה כגון מצה ומרור

Tur OC 472

Both men and women are obligated... in all the *mitzvot* practiced on that night, such as matza and *maror*.

FOUR CUPS

פסחים קיז:

אמר ליה: ארבע כסי תיקנו רבנן דרך חירות, כל חד וחד נעביד ביה מצוה.

Pesachim 117b

[Rava] said to him: The rabbis established the four cups in the manner of freedom; with each one, a person does a mitzva.

פסחים קח:

תנו רבנן: הכל חייבין בארבעה כוסות הללו, אחד אנשים ואחד נשים....

Pesachim 108b

Our rabbis taught: Everyone is obligated in these four cups, both men and women...

פסחים קח.

ואמר רבי יהושע בן לוי: נשים חייבות בארבעה כוסות הללו, שאף הן היו באותו הנס.

Pesachim 108a

Rabbi Yehoshua ben Levi said: Women are obligated in these four cups, for they indeed/too (*af hen*) were part of that miracle.

Shayna Goldberg, 'Celebrating Freedom in a Postmodern Age.' Times of Israel
We were liberated and set free from the slavery of Egypt only to become the servants of God a few weeks later. We were given the freedom to be commanded. The freedom to choose the meaningful life we want to live....the seder night is all about experience. It is full of eating, smelling, and acting, and, ultimately, feeling as if we ourselves left Egypt. It is not hard to understand why Pesach is one of the most widely observed Jewish holidays, for experience is often what connects us more to meaning than does doctrine, philosophy or even revelation.

רש"י פסחים קח: ד"ה שאף

שאף הן היו באותו הנס – כדאמרין (סוטה יא, ב) בשכר נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו; וכן גבי מקרא מגילה נמי אמרין הכי, דמשום דעל ידי אסתר נגאלו; וכן גבי נר חנוכה במסכת שבת (כג, א).

Rashi Pesachim 108b, s.v. She-af

They indeed were part of that miracle – as we say (*Sota* 11b) in the merit of the righteous women of that generation they were redeemed; and similarly regarding *megilla* reading we also say thus, because they were redeemed through Esther, and similarly regarding the Chanuka light in Tractate *Shabbat* (23a).

פסחים קטז.

מאי מצוה? רבי לוי אומר: זכר לתפוח. ורבי יוחנן אומר: זכר לטיט. אמר אביי: הלכך צריך לקהוייה וצריך לסמוכיה. לקהוייה- זכר לתפוח, וצריך לסמוכיה- זכר לטיט.

Pesachim 116a

What is the mitzva [of *charoset*]? Rabbi Levi says: In remembrance of the apple tree. Rabbi Yochanan says: In remembrance of the mortar. Abbaye said: Therefore, it is necessary to make it sour and to make it thick. To make it sour – in remembrance of the [sour]-apple tree and it is necessary to make it thick – in remembrance of the mortar.

סוטה יא:

דרש רב עזירא: בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור – נגאלו ישראל ממצרים, בשעה שהולכות לשאוב מים, הקדוש ברוך הוא מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים, ובאות ושופתות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים, ומוליכות אצל בעליהן לשדה, ומרחיצות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן ונזקקות להן בין שפתים, שנאמר: אם תשכבון בין שפתים וגו', בשכר תשכבון בין שפתים זכו ישראל לביזת מצרים,

שנאמר: כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ [תהלים סח:יד], וכיון שמתעברות באות לבתיהם; וכיון שמגיע זמן מולדיהן, הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח, שנאמר: תחת התפוח עוררתיך וגו', ...

Sota 11b

Rav Avira expounded: In the merit of the righteous women of that generation Israel were redeemed from Egypt. When they would go to draw water, the Holy One, blessed be He, would provide them with little fish in their pitchers and they would draw half water and half fish, and they would come and cook two pots, one of hot water and one of fish, and bring them to their husbands to the field, and bathe them and anoint them and feed them and give them to drink and have relations with them between the banks, as it is said, "If you lie between the banks..." in the merit of lying between the banks, Israel merited to plunder Egypt, as it is said, "Doves' wings coated with silver and its feathers with yellow gold" (*Tehillim* 68:14) and when they became pregnant, they would come home, and when the time to give birth would come, they would go and give birth in the field under the apple tree, as it is said: Under the apple tree I aroused you..."

תוספות פסחים קח:

שאף הן היו באותו הנס – ואי לאו האי טעמא לא היו חייבות, משום דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא. אף ע"ג [=על גב] דארבעה כוסות דרבנן, כעין דאורייתא תיקון

Tosafot Pesachim 108b

For they, too, were included in the miracle: Were it not for this rationale, women would not be obligated in the four cups, because women are exempt from positive time-bound commandments. Even though the four cups are a rabbinic-level mitzva, rabbinic commandments were established like Torah ones [so women would be exempt].

EXTENDING AF HEN

תוספות מגילה ד. ד"ה שאף

גבי מצה יש מקשה: למה לי היקשא ד"כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה"? תיפוק ליה מטעם שהן היו באותו הנס! וי"ל [=ויש לומר] דמשום האי טעמא לא מחייבא אלא מדרבנן אי לאו מהיקשא. ורבינו יוסף איש ירושלים תירץ דסלקא דעתך למיפטרה מגזירה שוה דט"ו ט"ו דחג הסוכות...

Tosafot Megilla 4a, s.v. She-af

Regarding *matza* one could ask why it is necessary to draw the analogy [*hekeshe*] that “Anyone who is included in the prohibition against eating *chametz* is included in the positive obligation to eat *matza*.” Why can’t it [women’s obligation to eat *matza*] be learned from the rationale of “inclusion in the miracle?” And one must say that it is for this reason, that this would only obligate women rabbinically were it not for the analogy. Rabbeinu Yosef of Yerushalayim suggested that one might have thought women should be exempt because of the connection between the fifteenth [of Nissan] and the fifteenth [of Tishrei] for Sukkot.

משנה פסחים י:ה

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שנאמר (שמות יג) “והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים” לפיכך אנחנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הניסים האלו הוציאנו מעבדות לחירות מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומאפילה לאור גדול ומשעבוד לגאולה ונאמר לפניו הללויה:

Mishna Pesachim 10:5

In every generation, a person is obligated to see himself as if he went out of Egypt, as it is said (*Shemot* 13) “you shall tell your son on that day saying: it is on account of that which God did for me when I went out of Egypt.” Therefore, we are obligated to give thanks, praise, laud, acclaim, exalt, glorify, and bless, to elevate and extol, the One who performed all these miracles for our ancestors and for us: He brought us out from slavery to freedom, from sorrow to joy, from mourning to festivity, from darkness to great light, and from enslavement to redemption, and let us say before Him *Halleluyah*.

משנה פסחים ט:ג

הראשון טעון הלל באכילתו.

Mishna Pesachim 9:3

The first requires *Hallel* over its eating.

משנה פסחים י:ז

מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר

Mishna Pesachim 10:7

They poured him the third cup, he recites *birkat ha-mazon*. The fourth, he completes *Hallel* over it and recites over it the blessing of song.

תוספות סוכה לח. ד"ה מי שהיה

משמע כאן דאשה פטורה מהלל דסוכות וכן דעצרת וטעמא משום דמצוה שהזמן גרמא היא, אף על גב דבהלל דלילי פסחים משמע בפרק ערבי פסחים (דף קח.) דמחייבי בד' כוסות ומסתמא לא תיקנו ד' כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל ואגדה. שאני הלל דפסח דעל הנס בא ואף הן היו באותו הנס...

Tosafot Sukka 38a, s.v. mi she-haya

This indicates that a woman is exempt from *Hallel* on Sukkot and Shavuot, because it is a [positive] time-bound mitzva. Yet regarding *Hallel* on Pesach nights, *Pesachim* 108a indicates that women are obligated in the four cups [of wine], and presumably the four cups were established specifically so we could say *Hallel* and the *Hagadda* over them. *Hallel* on Pesach is different because it is on the miracle, and they too [women] were part of that miracle ...

בית יוסף אורח חיים תעב:כה

ואחד אנשים ואחד נשים חייבים בהם. שם (קח.) נשים חייבות בד' כוסות שאף הן היו באותו הנס ומטעם זה צריך לומר שהן חייבות בכל מצות הנוהגות באותו הלילה.

Beit Yosef OC 472:25

Both men and women are obligated in them [the four cups]. Women are obligated in the four cups because of inclusion in the miracle, and for this reason one must say that women are obligated in all the *mitzvot* practiced on that [*seder*] night.